

Rapport 2010:11

Kaninen 28 & Innerstaden 6:59

Arkeologisk undersökning 2010

Per Sarnäs



sydsvensk
arkeologi



Rapport 2010:11

Kaninen 28 & Innerstaden 6:59

Arkeologisk undersökning 2010

Per Sarnäs



Fornlämningsnr: 111
Kaninen 28; Innerstaden 6:59,
Malmö
Malmö kommun
Skåne län

Sydsvensk Arkeologi AB

Kristianstad

Box 134

291 22 Kristianstad

Telefon (Regionmuseets växel): 044-13 58 00

Malmö

Box 406

20124 Malmö

www.sydsvenskarkeologi.se

© 2010 Sydsvensk Arkeologi AB

Rapport 2010:11

Omslag: Del av undersökningsytan. Foto: Per Sarnäs

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle.

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	7
Syfte och metod	7
Topografi och fornlämningsmiljö	8
Stenålder	9
Övre Malmö	9
Det södra förstadsområdet	10
Tidigare undersökningar	10
Undersökningsresultat	11
Utvärdering	14
Referenser	16
Administrativa uppgifter	18



Figur 1: Karta som visar var i Malmöområdet undersökningen låg.



Figur 2: Undersökningsområdet är markerat med blått. Skala 1:10 000.

Sammanfattning

Ärendet föranleddes av att Fastighetskontoret, Malmö stad, planerar en förtätning av bebyggelsen söder om Triangeln. Det totala exploateringsområdet har en utbredning av ca 9 000 m² och undersökningsområdet upptar en yta av ca 3 500 m². Av tillgängligt arbetsområde har 1 900 m² undersökts. Området har fram tills undersökningen började utgjort en asfalterad parkeringsplats till det intilliggande köpcentret, Triangeln.

Målsättning: Den övergripande målsättningen med slutundersökningen var indelad i två huvudområden, *Det kustnära området* och *Boplatsen*:

- Kan lämningarna inom undersökningsområdet öka förståelsen av hur man har utnyttjat det kustnära området under TN–MN?
- Är boplatsen endast en boplats eller kan man se någon annan typ av aktiviteter, som kan kopplas till Furchens-tich?
- Kan man identifiera skilda aktivitetsområden inom boplatsen?

Enligt undersökningsplanen skulle hälften av de tillgängliga 3 500 m² avbans och därefter skulle resultaten utvärderas i samråd med Länsstyrelsen. I överenskommelse med byggare (NCC) och byggherren (Fastighetskontoret, Malmö stad) genomfördes matjordsavbaningen i fyra etapper. Anledning till detta var bl.a. att det förekom förorenade massor som måste provtas innan man kunde avgöra var de kunde tippas. Undersökningen kom därigenom delvis få karaktären av schaktningsövervakning. Inom den yta som avbanades framkom endast ett gropsystem i vilket framkom ett antal flintavslag och en skrapa av flinta. Resultaten innebar att undersökningsplanens etapp 1 genomfördes, dvs. matjordsavbaning av halva området.

Inledning

Ärendet föranses av att Fastighetskontoret, Malmö stad, planerar en förtätning av bebyggelsen söder om Triangeln. Det totala exploateringsområdet har en utbredning av ca 9 000 m² och undersökningsområdet upptar en yta av ca 3 500 m². Av tillgängligt arbetsområde har 1 900 m² undersökts. Området har fram tills undersökningen började utgjort en asfalterad parkeringsplats till det intilliggande köpcentrat, Triangeln.

Syfte och metod

Målsättningen med den arkeologiska slutundersökningen var att bedöma vilken typ av boplats/aktivitetsområde lämningarna utgjorde rester av. Därmed anknöts till två teman i *Vetenskapligt program för Malmö Kulturmiljö*. Dessa är: ”Boplatsens inre struktur” och ”Kontinuitet och diskontinuitet i plats och betydelse” (Sarnäs 2008; Rudebeck et al. red. 2001:64 ff.).

Målsättning: Den övergripande målsättningen med slutundersökningen var indelad i två huvudområden, *Det kustnära området* och *Boplatsen*:

- Kan lämningarna inom undersökningsområdet öka förståelsen av hur man har utnyttjat det kustnära området under TN–MN?
- Är boplatsen endast en boplats eller kan man se någon annan typ av aktiviteter, som kan kopplas till Furchenstich?
- Kan man identifiera skilda aktivitetsområden inom boplatsen?

Vad gäller användandet av termen ”boplats” kan i detta sammanhang refereras till Nils Björhems och Björn Magnusson Staafs reflektioner rörande boplatsbegreppet. De menar att man inte bör uppfatta begreppet boplats under tidigneolitikum–mellanneolitikum alltför entydigt utan att perioden snarare karaktäriseras av en mängd stationer utspridda i landskapet (Björhem & Magnusson Staaf 2006:123). I förlängningen av denna uppfattning ligger att en boplats från denna period kanske inte kan undersökas på en geografisk plats eftersom den kan bestå av ett flertal stationer som tillsammans rymmer de funktioner som vanligtvis förknippas med en boplats. Frågan är då vilken typ av boplats eller station som lämningarna i Kv. Kaninen utgör rester av och om dekorelementet Furchenstich utgör en nyckel till svaret? Bruket att ornera med Furchenstich börjar under sent TN och förekommer sedan under hela MN A (Rostoványi muntl.). I

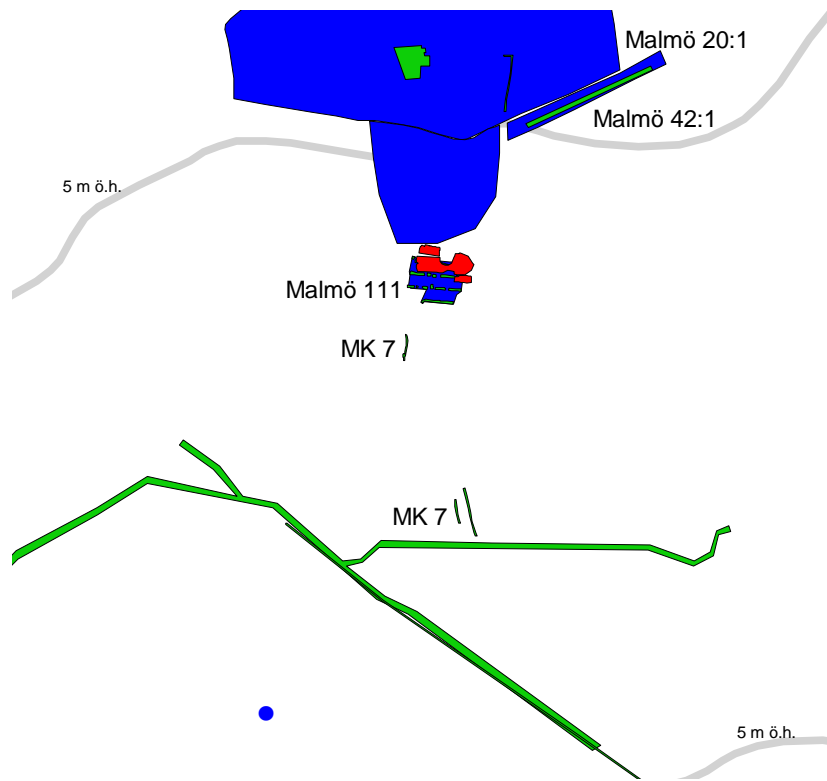
samband med förundersökningen tillvaratogs även en del bränd flinta vilket är relativt vanligt under MN B och är då troligen resultatet av rituella aktiviteter. Med beaktande av detta bedömdes det som relevant att hålla diskussionen öppen för att boplatserna är från sent MN A och övergången till MN B och då skulle kopplingen bli stark till ovan nämnda fynd vid Pildammarna. Det har även visat sig att de palissader som Malmö Kulturmiljö har undersökt i samtliga fall har haft ett betydande inslag av TN–MN A i eller i omedelbar närhet (Brink m.fl. 2006; Carlson 2008; Brink & Hydén 2006; Sarnäs & Nord Paulsson 2001).

Undersökningen genomfördes i form av matjordsavbaning med grävmaskin och framkomna anläggningar och strukturer mättes in med GPS. Avbaningen genomfördes i fyra etapper som en anpassning till byggprojektets planering.

Topografi och fornlämningsmiljö

Undersökningsområdet är beläget vid en tidigare strandvall, den s.k. Järavallen, som utgör den högst belägna strandlinjen i Malmöområdet. Vid tidigneolitikums början, ca 4 000 år f.Kr., bör medelvattenståndet i Öresund ha varit minst ca 4 m högre än dagens nivå (Regnell 1999). Det finns dock danska undersökningar som menar att vattenståndet legat på upp till 5 m över dagens (Christensen 1995). Vid en undersökning i ett liknande topografiskt läge i samband med projektet Öresundsförbindelsen framkom gropar från TN–MN på en nivå av ca 5,6–6,8 m ö.h. vilket tolkades som att de var grävda i ett strandnära läge (Sarnäs & Nord Paulsson 2001). Underlaget utgörs mestadels av sand.

Området används idag som parkeringsplats till Triangelns köpcentrum, men var före detta platsen för Pildammsskolan. Stora delar av området utgjordes av den tidigare skolgården. Skolans huvudbyggnad fanns i de östra delarna, en gymnastikhall i södra delen och en mindre byggnad fanns i den västra delen. Den nu aktuella exploateringen berör två äldre bebyggelseområden: dels det södra förstadsområdet (del av RAÄ nr 20:1 Malmö stad), dels området för byn Övre Malmö.



Figur 3: Karta som visar fornlämningar enligt FMIS och genomförda undersökningar som är relevanta för den aktuella undersökningen. Skala 1:10 000.

Stenålder

De två närmaste stenålderslokalerna som är registrerade i FMIS ligger i Pildammsparken (Malmö 13:1) och Kv. Cedern (Malmö 6:1). Från lokalen Pildammsparken, belägen ca 750 m väster om det aktuella undersökningsområdet, finns ett stort flintmaterial som huvudsakligen kan dateras till mellaneneolitikum genom den stora förekomsten av tjocknackiga flintyxor. Från Pildammsparken finns även uppgifter om en megalitgrav. Ett mindre, men likartat material, där även keramik ingår, finns från Kv. Cedern, beläget ca 900 m öster om Kv. Kaninen (Salomonsson 1971 s. 71 ff.).

Övre Malmö

De nu aktuella fastigheterna är belägna inom det grovt definierade området för byn Övre Malmö (jfr Tomner 1971). Övre Malmö omnämns ett flertal gånger under 12–1300-talen men försvinner helt ur källorna efter år 1415. I Henrik Smiths krönika från år 1575 omnämns att Övre Malmö skulle ha legat i Rådman svången, söder om staden, i området för Pildammarna. Det finns också uppgifter att reformatorn Claus Mortensen år 1527 predikade i ett kapell som ska ha legat på just Rådman svången (Reisnert 1991 s. 17). Kapellet revs under 1500-talet. Grund-

stenarna användes till det nya hospitalet (Bager 1971 s. 256). Ännu på 1700-talet benämndes delar av Rådman svängen för ”Capellåkeren” (Bager 1971 s. 257).

Inga säkra arkeologiska belägg för byn har påträffats, men vid anläggandet av Pildammarna 1864 påträffades tidigkristna skelett i trä och stenkistor, vilka har satts i samband med Övre Malmö (jfr Bager 1971 s. 155 f.). Bebyggelse lämningar har även påträffats vid nuvarande Universitetssjukhuset MAS på 1920-talet. Läget för byn är fortfarande omtvistat, men området kring Triangeln, MAS och Pildammsparken framstår som mest troligt.

Det södra förstadsområdet

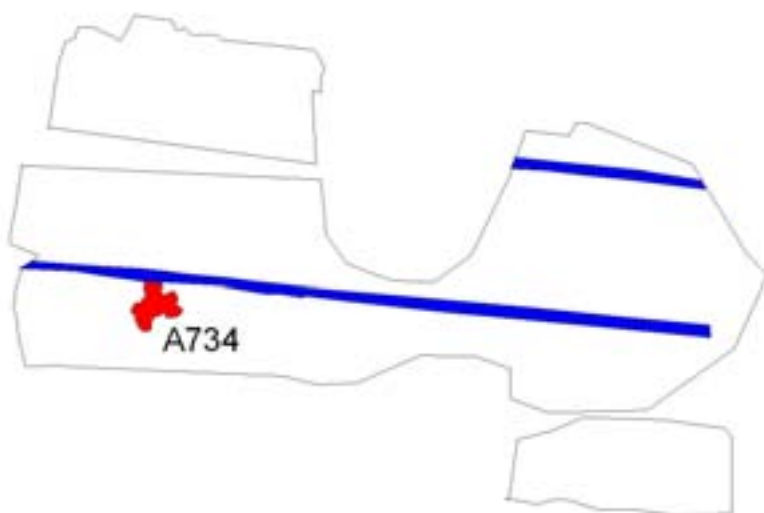
Enligt det äldre kartmaterialet utnyttjades det nu aktuella området tidigt som mölleområde (Tykesson 2003). Detta innebär att det fanns en koncentration av möllor och glest med övrig bebyggelse (Kling 1985). Lämningar efter denna bebyggelse har konstaterats vid arkeologiska insatser i kvarteren Kaninen och Falken (Kling 1985, 1987). Den undersökningen överlappar i nordväst föreliggande undersökningsområde. Framförallt påträffades brunnar från perioden från 1600-tal till 1800-tal, samt lös-fynd i matjordslagret från samma period. I Föreningsgatan, norr om det nu aktuella området, framkom spår i form av en knadderstensbeläggning, efter landsvägen mot Lund (Malmö 42:1) (Nyberg 1985). Vid arkeologiska insatser i S:t Johannesplan och i kvarteret Dekanen (MK 7), söder om undersökningsområdet, framkom visserligen inga under mark dolda lämningar. Däremot konstaterades bevarade äldre matjordslager vid S:t Johanneskyrkan (Serlander 2001). Bevaringsförhållandena var således svårbedömda.

Tidigare undersökningar

Den arkeologiska undersökningen föregick av en förundersökning som genomfördes i början av november 2007. Förundersökningen genomfördes under komplicerade förhållanden med otjänlig väderlek och schaktningen genomfördes på en asfalterad parkeringeplats med ett myller av ledningar i marken. Resultatet blev att fem anläggningar, tre gropar och två lager kunde dokumenteras (Malmö 111). En av groparna kunde dateras till MN A utifrån fyndet av kermik med furchenstischornamentik. I övrigt påträffades rikligt med lämningar från 1600-talet och framåt.

Undersökningsresultat

Enligt undersökningsplanen skulle hälften av de tillgängliga 3 500 m² avbanas och därefter skulle resultaten utvärderas i samråd med Länsstyrelsen. I överenskommelse med byggaren (NCC) och byggherren (Fastighetskontoret, Malmö stad) genomfördes matjordsavbaningen i 4 etapper. Anledning till detta var bl.a. att det förekom förorenade massor som måste provtas innan man kunde avgöra var de kunde tippas. Därför lades den avbanade matjorden upp i högar innan den kunde transporteras bort några dagar senare. Ur arkeologisk synvinkel var förfarandet en rimlig avvägning mellan att få upp tillräckligt stora ytor för att kunna urskilja strukturer och samtidigt inte åsamka byggherren orimligt höga undersökningskostnader. I praktiken kom undersökningen likna en schaktningsövervakning. Sammanlagt avbanades drygt 1 900 m².

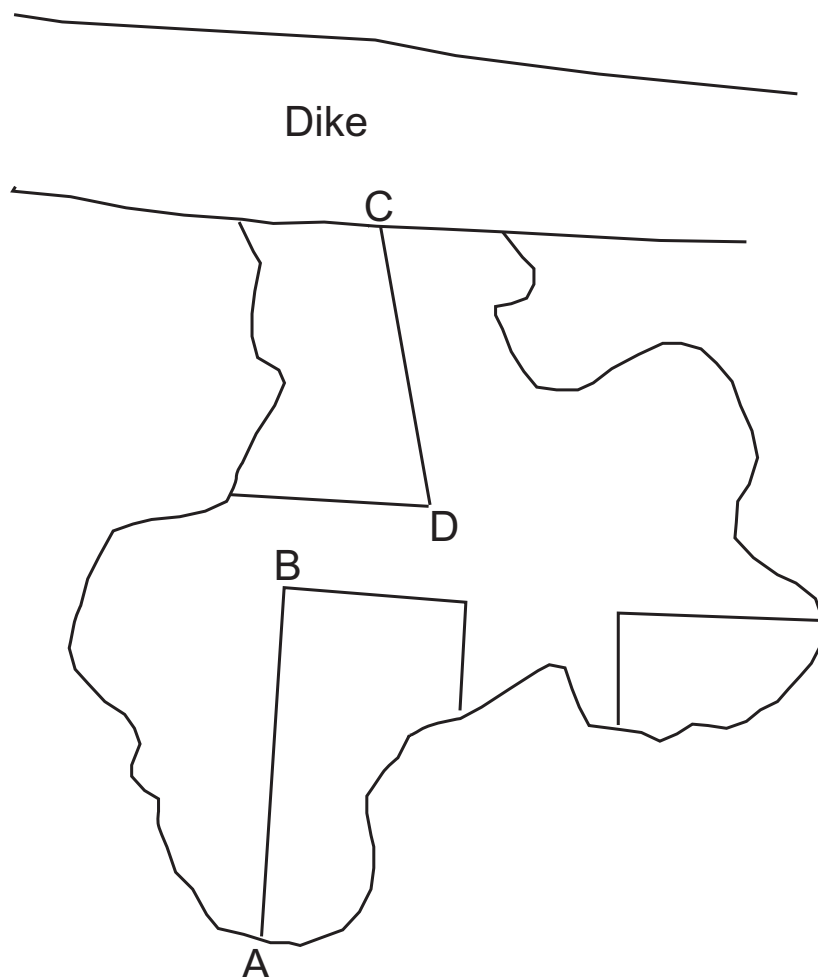


Figur 4: Schaktplan med anläggning 734 markerat med rött. De blå strukturerna är diken från tidigast 1600–1700-talet. Skala 1:500.

Matjorden inom undersökningsområdet var täckt av upp till 1 meter tjocka lager med rivningsmassor från dels den tidigare bebyggelsen men även enligt muntlig uppgift från andra rivningar i Malmö. NCC avlägsnade rivningsmassorna utan arkeologs medverkan och meddelade när det var klart för matjordsavbaning.

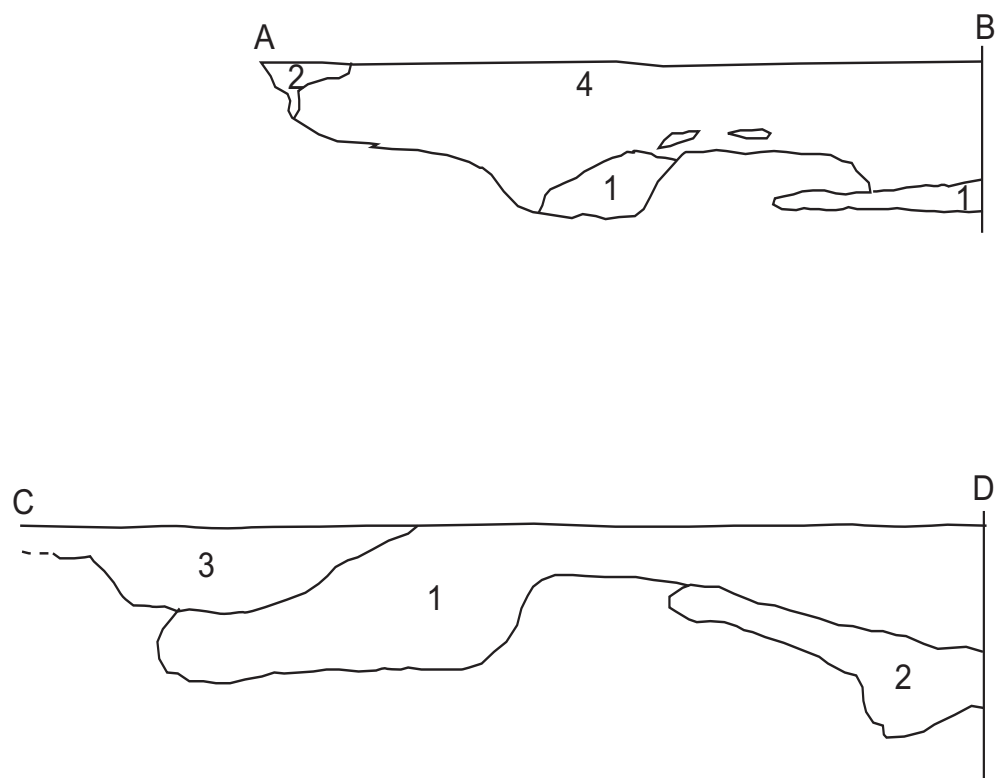
Den första matjordsavbaningen genomfördes i nordvästra delen i anslutning till Triangelns köpcentrum. I nordöstra delen av detta knappt 300 m² stora schakt var underlaget sandigt och enstaka flintavslag påträffades liksom två anläggningar som mättes in

eftersom det har framkommit flintavslag i ytan vid framrensning. Det visade sig senare att det fanns fynd av betydligt yngre datum längre ned i anläggningarna. Anläggningarna härrör troligen från 1600–1700-talet. I resterande del av schaktet framkom varken fynd eller anläggningar.



Figur 5: Planritning över anläggning 734 med sektionernas läge markerade. Tre partier undersöktes i anläggningen dels där sektionerna ritades, dels i östra delen. Skala 1:50.

Nästa avbaningsetapp låg 1,5–4,0 meter söder om den första och var ca 320 m² stort. Mellan etapperna låg en grundmur som hindrade schaktningen. I denna etapp framkom inget annat än talrika nedgrävningar, diken och kabelschakt av yngre datum. I samband med denna etapp avbanades även den mindre ytan längst i sydost (190 m²). Inte heller i denna framkom några äldre anläggningar eller fynd.



Figur 6: Två sektioner upprättades vid undersökningen av anläggning 734. Lager 1: gråsvart humös sand, lager 2: brun/gråbrun melerad humös sand, lager 3 var ett yngre dike, lager 4: gråbrun/gråsvart sand. Jordprovet togs i lager 1 i norra delen av sektion A-B. Skala 1:20.

I tredje etappen, som var drygt 300 m² stor, framkom undersökningens enda förhistoriska anläggning i form av ett mindre grop-system som troligen kan dateras till neolitikum utifrån flintteknologin. Ett jordprov floterades och analyserades av Stefan Gustavsson, Oden Kulturinformation. I provet förekom något hårt bränt som verkade bestå av kåda samt några fiskben (Gustavsson 2010). I fyllningen som bestod av sand framkom en del flintavslag och en skrapa.

Tabell 1: I anläggning 734 framkom ett mindre antal flintavslag och en skrapa. Flintan är bearbetad med en neolitisk teknologi.

Fyndtyp	Antal	Vikt (g)
Flinta		
- avslag	35	224
- avslag, bränd	1	6
- avslag, retusch	3	71
- övrig	6	189
- övrig flinta bränd	3	7
- skrapa	1	74
Summa	49	571

Den fjärde och sista etappen resulterade endast i yngre lämningar.

Hela området var kraftigt påverkat av diken, ledningsschakt och nedgrävningar och husgrunder. De äldsta dikena bör ha varit 1600- till 1700-tal av fynden att döma. I det norra av de två stora diken som mättes in påträffades en hel del taktegel i den östra delen. Troligen har det stått en byggnad i närheten.

De yngre lämningarna är sannolikt rester och spår efter det Södra Förstadsområdet

Matjorden innehöll anmärkningsvärt lite fynd av bearbetad flinta. Trots intensivt letande i schaktmassorna kunde endast något enstaka flintavslag påträffas. Endast två matjordsfynd tillvaratogs, ett spånfragment och ett avslag med retusch. Jag har en omfattande erfarenhet av att undersöka fyndinnehållet i matjorden och ingenstans i Malmötrakten har matjorden varit så fyndfattig (Sarnäs 2008).

Tidigare undersökningar av strandnära områden har visat på ett extensivt utnyttjande (Gidlöf & Steineke 2008; Brink m.fl. 2006; Sarnäs & Nord Paulsson 2001; Thörn 1992). Flera utredningar och förundersökningar som har genomförts i Malmöområdet har inte kunnat påvisa några lämningar överhuvudtaget.

Utvärdering

Den arkeologiska förundersökningen genomfördes under svåra klimatologiska förhållanden och resulterade i ett svårtolkat material. Den primära frågeställningen som gällde om det fanns spår av Övre Malmö inom undersökningsområdet kunde besvaras enkelt med ett nej. Istället framkom ett neolitiskt material som egentligen inte tydde på någon mer omfattande aktivitet under förhistorisk tid. I fyndmaterialet fanns en keramikskärva med furchenstich vilket är en ovanlig orneringstyp. Närheten till de omfattande offerfynden vid Pildammarna fick utgöra grunden för frågor kring vilken sorts aktivitet spåren representerade. Keramikskärvan, läget intill Järavallen och närheten till fynden vid Pildammarna utgjorde en bräcklig grund att bygga en forskningsstrategi kring. Därför lades undersökningsplanen upp i etapper där första etappen innebar en avbaning av halva området och därefter skulle resultaten utvärderas. Det skulle finnas en möjlighet att avbryta undersökningen om förutsättningar skulle saknas för de uppställda frågornas besvarande.

Den arkeologiska undersökning som genomfördes innebar att endast etapp 1 förverkligades. Resultaten från denna etapp bedömdes vara så pass magra att en fortsättning inte skulle vara motiverad. Drygt 1 900 m² banades av och endast ett lite grop-

system framkom. Beaktar man dessutom de anmärkningsvärt få fynden i matjorden är det inget som talar för några mer omfattande aktiviteter inom undersökningsområdet. Även gropsystemet innehöll få fynd. Det framkom inget som tyder på att det har legat någon neolitisk boplats inom eller i nära anslutning till undersökningsområde. Därmed saknades förutsättningarna för att fortsätta undersökningen genom avbana ytterligare ytor. De sammanlagda resultaten från förundersökningen och slutundersökningen tyder på ett extensivt utnyttjat område under neolitikum.



Figur 7: Anläggning 734 fotograferad från söder. Foto: Per Sarnäs.

Referenser

- Bager, E. 1971. Malmö byggnadshistoria till 1820. *Malmö Stads Historia I*. Bjurling, Oscar. (red.). Malmö.
- Brink, K, Grehn, F & Kishonti, I. 2006. Bunkeflostrand 15:1. En mellan-neolitisk palissad och tre järnåldersgravar. Arkeologisk slutundersökning 2006. Malmö Kulturmiljö.
- Carlsson, I. 2008. Palissaden vid Kalkbrottsgatan. Limhamn 155:355, RAÄ Hyllie 8:3. Arkeologisk slutundersökning 2006. Malmö Kulturmiljö.
- Christensen, CH. 1995. The littorina transgressions in Denmark. Man and Sea in the Mesolithic. Coastal settlements above and below present sea level. Proceedings of the international Symposium, Kalundborg. Denmark 1993. Red. Fischer, A.
- Gidlöf, K & Steineke, M. 2008. Bunkeflostrand 15:1. Området söder om palissaden. Arkeologisk slutundersökning 2007. Malmö Kulturmiljö.
- Larsson, M. 1989. Recension av Jürgen Hoika, Das Mittelneolithikum zur Zeit der Trichterbecherkultur in Nordostholstein. *Fornvännen* 84/1989, s. 59–62.
- Reisnert, A. 1991. *Claus Mortensens hus, en byggnadsarkeologisk undersökning*. Malmö, Glimtar ur historien, nr 6. Malmö.
- Rudebeck, E. et al. (red.) 2001. Vetenskapligt program för Malmö Kulturmiljö
- Salomonsson, B. 1971. Malmötraktens förhistoria. *Malmö Stads Historia I*. Bjurling, Oscar. (red.). Malmö.
- Sarnäs, P. 2008. Fullåkerslandskapet. Matjord, metod, diskussion, reflektion. Malmöfynd nr 14. Malmö Kulturmiljö.
- Sarnäs, P. & Nord Paulsson, J. 2001. Skjutbanorna 1B & Elinelund 2A–B. Rapport nr 9. Rapport över arkeologisk slutundersökning. Malmö Kulturmiljö.
- Tomner, L. 1971. Malmö Stads historia före 1500. De spridda dokumentens vittnesbörd. *Malmö Stads Historia I*. Bjurling, Oscar. (red.). Malmö.
- Tykesson, T (red.). 2003. *Malmö's kartor. Från 1500-talet till idag*. Lund.

Opublicerat material

- Gustavsson, S. 2010. Arkivmaterial i form av mail.
- Kling, J. 1985. Kv. Falken och Kaninen. Malmö MHM 6806, mars–april 1985. Förundersökning. Arkivrapport. Malmö Kulturmiljö.
- Kling, J. 1987. Rapport, Antikvarisk kontroll 1986–87. Kv. Kaninen och Falken, Malmö kommun, M-län, Sk, MHM 7069, 090:02, S01:124. Arkivrapport. Malmö Kulturmiljö.
- Nyberg, T. 1985. Rapport över antikvarisk kontroll och arkeologisk dokumentation, utförd av personal från Stadsantikvariska enheten, Malmö museer. I samband med VA-arbeten i Föreningsgatan, april 1985. MHM 6816. Arkivrapport. Malmö Kulturmiljö.
- Regnell, M. 1999. Studier kring havsytteförändringar i samband med Öresundsförbindelsen. Arkivmaterial. Malmö Kulturmiljö.
- Sarnäs, P. 2008. Kaninen 28 och del av Innerstaden 6:59. Undersökningsplan för arkeologisk slutundersökning. Malmö Kulturmiljö.

Serlander, D. 2001. Station Triangeln. Skåne, Malmö stad, kvarteret Dekanen och S:t Johannes kyrkoplan. Malmö Kulturmiljö rapport, arkeologisk utredning. Arkivrapport. Malmö Kulturmiljö.

Thörn, R. 1992. Ängslätt Syd. Rapport arkeologisk slutundersökning. Malmö Museer.

Muntliga uppgifter

Rostovanýi, A.

Administrativa uppgifter

Sydsvensk Arkeologi AB dnr:	107506
Länsstyrelsen i Skåne dnr:	431-67440-07
Datum för beslut:	2008-07-21
Projektnummer:	107506
Län:	Skåne
Kommun:	Malmö
Socken:	Malmö
Fastighet:	Kaninen 28 och del av Innerstaden 6:59
Läge:	Ekonomiska kartan, blad 2C:23
Koordinatsystem:	RT 90 2,5 Gon V
X koordinat:	6147346
Y koordinat:	1320862
Höjdsystem:	RH2000
M ö.h.	6
Fältarbetstid:	2010-04-19–2010-05-11
Antal arbetsdagar:	4
Antal arkeologtimmar:	36
Antal maskintimmar :	—
Exploateringsyta:	3 500 m ²
Undersökt yta:	1 911 m ²
Platschef:	Per Sarnäs
Personal:	Joakim Frejd
Projektgrupp:	—
Underkonsulter:	Stefan Gustavsson, Oden Kulturinformation
Uppdragsgivare:	Malmö Stad
Tidigare undersökningar:	Arkeologisk förundersökning, MK 410
Fynd:	Malmö Museer, MMA 2
Dokumentationsmaterial:	Malmö Museer
Kostnader:	47 500:-

Sydsvensk Arkeologi AB

Rapporter 2010

1. Vintrie Park - område C3, Bunkeflo sn, UN 2009, Kristian Brink
2. Kv. Nereus 1, Malmö, FU 2009, Joakim Frejd
3. Hedmanska gården, hus E., Malmö, FU 2010, Joakim Frejd
4. Skanör 40:3 och 40:4, Skanörs sn, FU 2010, Joakim Frejd
5. Fosie kyrka, Fosie sn, FU 2009, Per Sarnäs
6. Helsingborg, Gamla Staden 8:1, Helsingborg, FU 2010, Jan Kockum
7. Litiska analyser, på uppdrag av Blekinge Länsmuseum, Anders Högberg
8. Baggers plats, Malmö, FU 2009, Joakim Frejd
9. Stora Hammar 16:136 – ledningsarbeten, Stora Hammar sn, FU 2010, Per Sarnäs
10. Järnålder i Kulladal, Fjälkinge sn, FU 2009-2010, Tony Björk
11. Kv. Kaninen, Malmö, SU 2010, Per Sarnäs

